

RECENSIES

troduceerd worden, zouden scherper omschreven en 'didactischer' gebruikt kunnen worden. Het zal zeker in de geest van de zo jammerlijk vroeg gestorven Roorda zijn aldus met dit boek verder te gaan.

N.J. Maarsen

F. Postma, *Viglius van Aytta als humanist en diplomaat (1507-1549)* (Dissertatie Groningen 1983; Zutphen: De Walburg Pers, 1983, 240 blz., f36,—, ISBN 90 6011 190 7).

De Friese jurist Wigle van Aytta werd op 19 oktober 1507 te Barrahuis onder Wirdum geboren en overleed te Brussel op 8 mei 1577, dik 69 jaren oud. In onze vaderlandse geschiedschrijving is hij een niet-onbelangrijk, doch omstreden personage: over de rol, die Wieger of Viglius speelde aan de vooravond en in de eerste jaren van de Nederlandse opstand tegen Filips II wordt door de historici zeer verschillend geoordeeld. Viglius was toen hoofd-voorzitter van de Geheime Raad (sinds 1549) en voorzitter van de Raad van State (sinds 1554). Zijn levensjaren vóór 1549 - en dat is precies de periode, die door Postma wordt beschreven - plegen minder belangstelling op te wekken.

Postma heeft deze stilte in zijn goed geschreven, smaakvol geïllustreerde, keurig uitgegeven en van drukfouten welhaast verschoond gebleven dissertatie thans voorgoed verbroken; van harte wens ik, dat het vervolg van deze biografie inderdaad uit Postma's pen zal vloeien en dan niet 'tezijnertijd', gelijk hij in het Voorwoord verhoopt, doch binnen afzienbare tijd, liefst op korte termijn. Voorlopig hebben we evenwel met dit eerste deel te doen, 'twelk op zijn eigen mérites beoordeeld moet worden. Wat leert het ons omtrent Viglius? Welke deugden en feilen vertoont het? Vormt het een grondslag van voldoende hechtheid, om daarop met gerust hart een tweede deel te kunnen bouwen? Ik zal trachten, deze vragen in het navolgende enigszins te beantwoorden.

De vier hoofdstukken die het boek telt omvatten elk een fase van het leven van de hoofdpersoon: 'Afkomst en vorming' (1507-1533, waarin scholen, Collegium trilingue te Leuven, juridische studie te Leuven, Dôle, Valence, Bourges en Padua aan de orde komen, doch ook het éénjarig professoraat in de Instituten gedurende het cursusjaar 1532/1533), 'Een carrière in het rijk' (1533-april 1542, bestrijkende de drie en een halfjaar, als geestelijk en wereldlijk rechter gespenseerd te Munster en Spiers en het vier en een halfjaar durende professoraat in de Digesten te Ingolstadt), 'De Nederlanden en het rijk, I' (1542-1544, verhalende de lotgevallen van Viglius als lid van de Geheime Raad van de goevernante Maria van Hongarije, voornamelijk in de hoedanigheid van rijksdagvertegenwoordiger van de Brusselse regering, met als zwaartepunten het conflict met hertog Willem van Kleef en de zogenaamde Maastrichtse kwestie) en 'De Nederlanden en het rijk, II' (1544-1549, het grootste kapittel, met weerom Viglius ten rijksdage, nu hoofdzakelijk met het oog op de Nederlandse expansie in Oost-Friesland en - zeer belangwekkend en verhelderend - de voorbereiding en het tot standkomen van het Verdrag van Augsburg, goeddeels Viglius' werk). Bij elkaar genomen: vijftien jaar propaedeuse, ruim anderhalfjaar klassieke cultuur in het Trilingue, schepping van Erasmus, dan acht en een half jaar rechtenstudie met onder andere een doctoraat in Valence (8 mei 1529), drie en een half jaar rechtspraak als Munsters officiaal en assessor in het Rijkskamergerecht, vijf en een half jaar professor in het Romeinse recht, tenslotte zes en een half jaar lid van de Geheime Raad, voornamelijk werkzaam in de 'buitendienst': Rijksdag en andere rijksorganen. Zien we hier niet een typisch juridische carrière, zoals ze heden nog bekend is: rechter, professor, bekleder van hoge bestuurlijke ambten?

Ik geloof daarom dat de ondertitel van dit proefschrift misleidend is: onze *dramatis per-*

sona is, zeker tot eind 1548, 't best te typeren als 'Fries jurist en onderhandelaar'. Postma wijst er terecht op dat Viglius een van de eerste Nederlandse *humanistische* rechtsgeleerden was: zie de opleiding aan het Trilingue, zie de verering voor de 'preceptor incomparabilis' Andreas Alciatus, zijn leermeester te Bourges, zie Viglius' editie van de *Paraphrase* van Theophilus (een nagenoeg volledig bewaard gebleven Griekse bewerking van de Instituten van Justinianus) in 1534. Als praktijk-jurist en hoogleraar heeft onze held een groot heimwee naar de klassieke letteren, waarvoor hij minder en minder tijd overhoudt (112). Dit alles neemt echter niet weg, dat we hier met een (Romeins- en kanoniekrechtelijk geschoold) *jurist* te doen hebben, en blijven hebben, die zijn ervaringen en kennis, opgedaan in de ene werkkring, moeiteloos kan benutten in de volgende. In de colleges te Ingolstadt, die gedeeltelijk zijn uitgegeven, gedeeltelijk in manuscript in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel berusten (welk gegeven de auteur ons, voor zover ik kon nagaan, onthoudt) valt Viglius terug op hetgeen hij in het Rijkskamergerecht heeft meegemaakt. In dit verband acht ik het betreuenswaardig, dat Postma het in 1974 aan de Columbia University door R.J.C. Maw verdedigde proefschrift¹, dat uitsluitend over deze college-dictaten en -aantekeningen handelt (zonder veel spijt) niet kon verwerken, omdat hij het te laat in handen kreeg (11) (?). Maws vijfde hoofdstuk 'The practicing lawyer as a professor' fourneert aardig materiaal over de continuïteit in Viglius' werk. Deze komt ook in een ander geval aan het licht, door Postma niet onderkend. Als Bourgondisch 'geheimraad' moet Viglius op de Rijksdag van Neurenberg (1543) het Brabantse (auteur spreekt steeds over 'Nederlandse', een weinig anachronistisch) standpunt verdedigen in het conflict met de Luikse bisschop over de jurisdictie in Maastricht, de zogenaamde affaire Vrients. Schrijver zegt nu (104) dat Aytta 'nauwelijks de kans had gehad zich behoorlijk in de materie te verdiepen'. Dit is onjuist: de zaak diende voor het Rijkskamergerecht in de jaren dat Viglius daar assessor van was, en hij heeft er ook uitvoerige aantekeningen over gemaakt. In de Koninklijke Bibliotheek te Brussel bevinden zich vier notitie-boeken, door de aartsdocumentatie-verzamelaar en -bewaarder Viglius aangelegd in de jaren van het assessoraat. Postma vermeldt ze nergens en mist daardoor de link tussen Kamergerecht en Rijksdag. Juist omdat alle grote politieke conflicten van die tijd als rechtszaak voor het hoogste gerecht gebracht werden, kon Viglius gemakkelijk overstappen naar de Bourgondische buitendienst².

Een enkel woord nog over Viglius als Fries. Schrijver merkt op dat in 1540 diens belangstelling voor de Friese geschiedenis oplaait (77). Welnu, in een der aantekenboeken, zojuist vermeld, namelijk KB Brussel 3777, folio 186 verso e.v., vinden we al notities over Friese geschiedenis, vergezeld van geboorte- en sterfdata van enige familieleden. Onze jurist was dus al eerder met de Friese historie bezig dan ons wordt voorgehouden. Een ander 'Fries' aspect dat onderbelicht bleef, is het grote aantal juristen van Friese afkomst, dat in en om het Rijkskamergerecht kan worden aangetroffen in de zestiende eeuw. Anders dan Postma beweert (96, noot 60) zetelde er vrijwel onafgebroken een door Brabant gepre-

1. R.J.C. Maw, *Humanism and Legal Education during the Reception of Roman Law in Germany* (Dissertation Abstracts. International. A. The Humanities and Social Studies. Dec. 1976, vol. 37, nr. 6, 3836-A).

2. Zie P.L. Nève en R.M. Sprenger, 'Das Plenum des Reichskammergerichts als Spruchkörper', in: Fs.H.U. Scupin, *Recht und Staat im sozialen Wandel* (Berlijn, 1983) 145 vlg.

senteerde bijzitter in dit college³. Duidelijk is in ieder geval, dat Viglius een (uitzonderlijk) representant van een grote groep Friese juristen genoemd mag worden. Zijn biografie lijkt hieraan voorbij te gaan. Ik vermoed dat dit komt doordat Postma de eerste 35 levensjaren (= de eerste levenshelft) van zijn hoofdpersoon vooral heeft opgevat als een voorbereiding op, een aanloop tot, de episode in de Geheime Raad en de Raad van State. Achteraf gezien moge zo'n conceptie aantrekkelijk voorkomen, ik meen dat ze voor het geval Viglius minder acceptabel is. Er hebben geen 'junger' en 'alter' Viglius bestaan, gelijk men bij Karl Marx wel veronderstelt: hoogstens heeft zich zijn werkterrein van het juridische naar het staatkundige vlak verlegd (na 1549). Zou deze verschuiving mede zijn werk- en denkwijze beïnvloed hebben? Of heeft Viglius de oude methode (uitvoerige dossier-vorming, selectie van gegevens, juridische argumentatie) aangehouden? Voorshands neem ik aan, dat ook de tweede levenshelft meer constanten dan variabelen zal vertonen.

Ten besluit: schrijver heeft ons een betrouwbaar, zij het niet geheel compleet, beeld geschetst van de ambitieuze en steeds op verbetering van zijn financiële toestand uit zijnde beroepsjurist Viglius. Dat deze zich in zijn nagelaten papiermassa nauwelijks blootgeeft als *mens*, valt Postma niet euvel te duiden. Diens boek vormt een degelijk, schoon ietwat krap geconcentreerd, fundament voor een beschrijving van de jaren 1549-1577. Vol verwachting en vertrouwen kijk ik daar naar uit⁴.

P.L. Nève

I. Wallerstein, *Mercantilisme en de consolidatie van de Europese wereld-economie 1600-1750. Het moderne wereld-systeem*, II (Weesp: Heureka, 1983, 439 blz., f59,50, ISBN 90 6262 351 4).

De oorspronkelijke, Engelse, versie van dit boek uit 1980 was het vervolg op Wallersteins geruchtmakende werk uit 1974 over het ontstaan van de Europese wereldeconomie. Die studie oogstte toen zowel bewondering als kritiek. De bewondering gold vooral Wallersteins belezenheid en enorme feitenkennis en de gedurfde manier waarop hij probeerde deze te verweven met zijn brede kijk op de historische ontwikkeling als een structureel bepaald en systematisch samenhangend proces. Daarbij ging hij ervan uit dat de (kapitalistische) wereldeconomie door de specifieke arbeidsverdeling en uiteenlopende arbeidsorganisatie tussen centrum, semi-periferie en periferie fungeerde als een bij uitstek efficiënt uitbuitingsmechanisme. Deze axiomatische voorstelling stuitte op bezwaren. Stellige uitspraken en boude beweringen verhullen nu eenmaal niet het ontbreken van beredeneerde, met kwantitatieve gegevens gestaafde bewijsvoeringen, ook niet als zij met een overvloed van citaten worden gelardeerd. Ook de wollige betoogtrant waarmee hij rijp en groen probeerde aaneen te rijgen tot een zinvol sluitend geheel maakte geen aanspraak op bewondering.

3. Zie de *A nnotata de personis Iudicii Camerae Imperialis, a primo illius exordio, usque ad annum Domini MDLVI* (Ingolstadt, 1557), G. de Wal, *Oratio de claris Frisiae jureconsultis* (rede Franeker 7 oktober 1818; Leeuwarden, 1825) en L.J. van Apeldoorn, 'Het Romeinsche recht in Friesland', *Mededelingen Nederlandsche Akademie van Wetenschappen; afdeling letteren*, NR III, nr. 10 (Amsterdam, 1940).

4. Als romanist moet ik erop wijzen, dat schrijver op de pagina's 24, 26, 40, 45 en 47 onnodig uitglijdt bij het hanteren van de indeling en de nomenclatuur van het Corpus Iuris Civilis. Waarom heeft hij mijn betreunde collega H.J. Scheltema, romanist van Europese vermaardheid aan dezelfde universiteit, waaraan Postma promoveerde, niet geraadpleegd?